

כריתות כה

משה שווערד

1. תוספות מסכת כריתות (עם תוספות ישנים) דף כה עמוד א

אמאי פטר ר"ש שחיטה ראויה היא - הקשה הר"ר משה לישני דשחט אמה ואח"כ ערפה דעריפתה זו היא שחיטתה כדאיתא פרק שני שעירי (יומא דף סד.) דחייתו לצוק זו היא שחיטתו [1] ויש לומר דמכל מקום לא היה לו לתנא לקרות ושחטה דהתם אין בברייתא ושחטה רק בעי לאשכוחי ביה מחוסר זמן במשתלח.

2. תוספות מסכת חולין דף פב עמוד א

עגלה ערופה אינה משנה - ... הקשה הר"ר משה מבונדי"ש אמאי לא קאמר דשוחט דמתני' היינו עורף ופטור לר"ש משום דלא חזיא לאכילה ולרבנן חייב משום דעריפה זו היא שחיטה כדאמר ר' בריש פ' שני שעירי (יומא דף סד.) גבי שיער המשתלח דחייתו לצוק היינו שחיטתו וחייב משום אותו ואת בנו וכפ' חטאת העוף (זבחים דף ע:.) אמרינן דעריפה מטהרת מידי נבלה [1] ותירץ ר"ת דא"כ לא הוה ליה למיתני השוחט אלא העורף ודוחק הוא דדלמא תנא שוחט משום אחריני פרת חטאת ושור הנסקל כדאמרינן בפ"ב (לעיל דף כט.) דסיפא בקדשים ואידי דסליק מבהמה תנא שחיטתו כשרה ולא קתני מליקתו.

3. הערות הגרי"ש אלישיב מסכת חולין דף פב עמוד א

תוד"ה עגלה. אמאי לא קאמר וכו'. [2] בתוס' ישנים ביומא תירצו דליכא למימר דאיירי בעריפה כיון דלר"ש ששחיטה שאינה ראויה לא שמה שחיטה. אין העריפה נחשבת כשחיטה. ודברי הגמ' ביומא הם לדעת רבנן. ותימה דאמאי לר"ש מיגרע גרע דאין לעריפה דין שחיטה.

וצ"ל דהנה מחלוקת רבנן ור"ש היא דלרבנן אף שחיטה שאינה מתירה לגמרי נקראת שחיטה. ולר"ש ילפינן מטבות טבח והכן דבעינן שחיטה המתירה באכילה. וא"כ רק אליבא דרבנן שייך לומר דעריפת עגלה נחשבת שחיטה. משום דלדיהו מצינו שיש שם שחיטה אף על שחיטה שאינה מתירה באכילה, אך לר"ש כיון דע"כ אין העריפה מתירה באכילה בהכרח שאינה כשחיטה, ואינה מועילה אף לענין טומאת נבילות. ואף דמצינו דשחיטת טריפה מהני לטהר מטומאת נבילה אף שאינה מותרת באכילה, ולא מסתברא דר"ש יחלוק ע"ז, התם שאני דגוה"כ הוא דומיא דשחוטא חוץ, אבל ליכא למילף מינה לעלמא.

4. ספר אתון דאורייתא - כלל א

...אשוב לענינינו ואומר דמה שחידשתי דמליקת עוף קדשים זו היא שחיטתו והכרחתיו מש"ס זבחים דס"ט ע"א וכנ"ל לכאורה קשה ע"ז מש"ס יבמות דל"ב ע"ב דפליגי התם ר' חייא ובר קפרא בזר שאכל מליקה אי חייב אחת או שתיים ומטעמא דאחזע"א הוא דפליגי ע"ש אבל כ"ע מודי דמליקה לזר יש בה איסור משום נבילה וא"כ מוכח דמליקה לא חשיב שחיטה וי"ל דלגבי הכהן הוא דחשיבא מליקה שחיטה אבל לא לגבי זר וע"ע בזבחים דמ"ד ע"ב דמצריך הש"ס קרא מיוחד דלכל חטאתם להתיר חטאת העוף לכהנים דסד"א נבילה היא עכ"ל הגמ' ואי איתא מדוע סד"א לומר כן הא לגבי כהן מליקתו היא שחיטתו ואינה נבילה כלל וי"ל דרק אחרי דכתיב קרא דלכל חטאתם להתיר חטאת העוף לכהנים הוא דאמר ר' דטעמא דקרא משום דמליקתו היא ששיטתו לגבי כהנים משא"כ לולי קרא הנ"ל לא הייתי אומר כלל כן ושפיר הי' אסור להם משום נבילה אולם עדיין צ"ע דכיון דלזר לא חשיבא מליקה שחיטה וכנ"ל א"כ תידוש הוא דחדית רחמנא לגבי כהנים להחשיב המליקה לשחיטה אצלם א"כ מנ"ל באמת למידרש טעמא דקרא הכי דילמא באמת אין כוונת התורה כלל להחשיב המליקה לשחיטה אצלם ומליקה היא נבילה באמת גם להם אלא שגוה"כ הוא שנבילה זאת מותרת להם וזהו ענין החידוש שחידשה תורה אצלם...

עוד מצאתי בעזה"י ראי' ברורה ונפלאה דמליקה בקדשים היא שחיטתו מהא דאמר ר' בנ סתים דס"ג ע"ב דהמולק את העוף בערב פסח על החמץ עובר בלא תעשה אבל הקומץ את המנחה על החמץ אינו עובר וברש"י ד"ה אינו עובר כ' וז"ל דקמיצה וודאי לאו שחיטה היא עכ"ל כוונתו דכיון דכתיב לא תשחט על חמץ דם זבחי ע"כ בעי' שחיטה דווקא וא"כ כיון דמולק על החמץ חייב על כרחך דמליקה חשיבא שחיטה בקדשים דא"ל דאפי' אי אין מליקה שחיטה כלל עכ"ז שפיר חייב הואיל ועבודת המליקה היא במקום עבודת השחיטה בבהמה דו"א דהא גם קמיצת מנחה היא במקום שחיטה בבהמה וכמבואר בזבחים ד"ג ע"ב ובכמה דוכתי ועל כרחך דלענין שוחט על החמץ בעי' שחיטה ממש וע"כ שפיר פטור בקמיצה הואיל ואינה שחיטה וא"כ מוכרח מזה דמליקה חשיבא שחיטה ממש בקדשים ומה שכתב רש"י דקמיצה וודאי לאו שחיטה היא צ"ל בכוונת תיבת וודאי דמליקה נהי דאינה שחיטה סתמית עכ"ז בעוף קדשים עכ"פ היא

שחיטתו או דנהי דאיננה שחיטה לגבי זרים עכ"ז לגבי כהנים עכ"פ חשיבא שחיטה וכנ"ל משא"כ קמיצה דוודאי לאו שחיטה הוא כלל וכלל ודו"ק ויש לעיין עוד הרבה בכ"ז ובאתי רק להעיר:

5. מנחת חינוך נב:טז

ובהוא ענינא תמוה לי טובא דאמרי' בב"ק מ"א ממשמע שנאמר סקל יסקל השור א"י שהוא נבילה ונבילה אסורה באכילה ולא יאכל את בשרו למה לי. וק"ל הא אמרינן ביומא דף ס"ד מחוסר זמן בשעיר המשתלח היכי משכחת לה אמר רבא כגון שהיה לו חולה בתוך ביתו ביוה"כ ושחט את אמו ומקשי הש"ס כה"ג מי אסור לא תשחטו אמר רחמנא. אמרי במערבא דחייתו לצוק זהו שחיטתו עכ"ל הש"ס שם. והכוונה לע"ד כיון דמצותו בדחיה הוא במקום שחיטה כמאמר חכמינו זכרונם לברכה באגדה ומי איכפת לי' להקב"ה בין שוחט מהצואר לשוחט מהעורף לא ניתנו המצות רק לצרף בהם הבריות וה"נ מצותו בכך וזהו שחיטתו ועיין בתוס' חולין פ"ב למדו מזה לענין עגלה ערופה דיש בו משום או"ב דעריפתו זהו שחיטתו (וע' מנחות ק"א ברש"י ובתוס' שם לענין טומאה ואין כאן מקומו). וא"כ קשה גם בשוה"נ כיון דמצותו בסקילה ראוי לומר סקילתו זהו שחיטתו ומאי פריך הש"ס בפשיטות שהוא נבילה ועיין בפ' חלק לענין עיר הגדחת כה"ג וקשה למה ומ"ש משעיר המשתלח. הן אמת דגם בשעיר המשתלח משמע דאסור באכילה האברים שלו דלא פליגי רב ושמואל ביומא ס"ד רק לענין הנאה אך כ"ז צ"ע ועוד יבואר אי"ה לענין או"ב בשוה"נ ועגלה וצ"ע רחב

6. ספר איזהו מקומן - מנחות עג

ב] מליקת העוף היא נבילה שהותרה, או דמליקתה זו שחיטתה?
האחרונים האריכו לדרן בגדר מליקה דחטאת העוף: האם לעולם היא נבילה אלא שהותרה לכהנים מגזירת הכתוב, וכן משמעות הגמ' ביבמות לב: דור שאכל מליקה חייב נמי משום נבילה, או דמליקתה זו היא שחיטתה וכדמצינו בעגלה ערופה דעריפתה זו שחיטתה ובשעיר המשתלח דדחייתו מהצוק זו שחיטתו ואין מטמאין טומאת נבילות. ובאתון דאורייתא (סי' א') האריך בזה בראיות לכאן ולכאן ווגם ממשמעות סוגיין דנבילה היא אלא דרחמנא שרייה, וגם בזכר יצחק (סי' מ"ו) דן בזה, ונהמנחת חינוך (מלוה קפ"ה סוף אות י' - נקומץ המנחה) נקט בפשיטות דהוי נבילה אלא דגזיה"כ להתירה באכילה, ובקובץ הערות (למ. ג.) נקט פשוט איפכא דמליקתו זו שחיטתו ומשום הכי אין מטמאה טומאת נבילות, והאריך בענין זה בקה"י תולין (סי' י"ב), וע"ע בזה באחייעזר

7. שו"ת אחיעזר חלק ב - יורה דעה סימן ז

(ג) ... ובאמת מוכרח דחלוק איסור נבילה מטומאה דהא שעיר המשתלח למאן דס"ל מותר בהנאה כמבואר ביומא ס"ז מ"מ אסור באכילה דזהו לאו מחמת איסור קדש דהא מותר בהנאה ואסור מדין נבילה ומ"מ מהני דחייתו לצוק לחייבו משום או"ב = אותו ואת בנו = כמבואר ביומא ס"ד ועכצ"ל שאינו מטמא דאם מטמא ג"כ הוי כנחירה בעלמא וכן מוכח מעג"ע = מעגלה ערופה = דעריפתו מטהרתו מידי נבילה ומבואר בזבחים ע' משום דכפרה כתיב בה כקדשים ולכאורה צ"ל דהא גם בקדשים ממש במליקה איצטריך קרא שאינו מטמא בביה"ב ואי לאו קרא הו"א דמטמא א"כ בעג"ע דליכא קרא מהיכ"ת שלא יטמא וצ"ל דבאמת גלי קרא במליקה דכל דנעשה לשם מצות קדשים מטהרת מטומאת ביה"ב וזהו דכפרה כתיב בה כקדשים היינו במליקה וה"ה שעיר המשתלח כיון דדחייתו לצוק זהו שחיטתו ונעשה דרך הכשר מהני לטהרו מידי טומאתו ודמי למליקה ומדוקדק בזה לשון הרמב"ם בפ"ג מהל' אה"ט הל' י"ג המולק קדשים בפנים כו' הרי אלו טהורין כיוצא בו בעג"ע שנעפרה כהלכתה טהורה כפרה כתיב בה כקדשים וכן אם נשחטה כו' הצילה אותה שחיטתה מידי נבילה עכ"ל ...

(ד) ולמש"כ עיקר החילוק, דטומאה מאיסור משום דגלי קרא במליקה דכיון דנעשה דרך הכשר קרבן שמתרת את האיסור אינה מטמאה משום דטומאה במותם אמר רחמנא וכל שנעשה דרך מתיר אינו מטמא אבל לטהר מידי נבילה בעינן זביחה והכשר סימנים דוקא ושום הכשר אחר ליכא להתיר באכילה ורק מגזיה"כ דלכל חטאתם ילפינן בזבחים מ"ד דמליקת העוף נאכל לכהנים ולא משום דמליקה הוי כשחיטה ...

8. ספר יד בנימין

דף כ"ה, בגמ', ואי אמרת מחיים אמאי תלא ותרעה בעדר הא חיתקרא ל"י מחיים, מצואר דאי עגלה ערופה נאסרת מחיים דהיינו משעת ירידתה לנחל חיתן הרי אס נמלא ההורג לאחר ירידתה לנחל חיתן נאסרה ואף שעדיין לא נערפה.

אולם הרמז"ם ז"ל צפ"י מהל' רוצח הל' ח' כתב "נמלא ההורג עד שלא תיערף העגלה תלא ותרעה בעדר" כו', אף שהר"מ ז"ל פוסק (שם הל' ו') כמ"ד ירידתה לנחל חיתן אוקרתה והוא תרתי דסמרי, ויהן אמת דצירושלמי מצואר כד' הרמז"ם כמו שהוצא באחרונים ז"ל אצל מ"מ הא"ך פסק הר"מ דלא כפשוטו סוגיא דידן.

והקשה כן צכ"מ והצי"א צט"ס הרש"א ז"ל צט"ס שנסאל ע"ז והשיב צוה"ל "היטבת לראות כי גם צעיני יפלא שהוא זיכה שטרא לבי תרי דפליגי צכריתות, וטרחתי להעמיד דבריו ולא יכולתי אצל מה אעשה והראצ"ד לא חלק עליו בזה כלום" עכ"ל.

9. כסף משנה הלכות רוצח ושמירת הנפש פרק י הלכה ו

ומשטרד לנחל תיאסר וכו'. בפרק בתרא דכריתות (דף כ"ד): אתמר עגלה ערופה אימתי נאסרת רב המנונא אמר מחיים רבא אמר לאחר עריפה וכו' ולרב המנונא מאימתי אמר ר' ינאי גבול שמעתי בה ושכחתי ונסבין חבריא למימר ירידתה לנחל חיתן אוסרתה וכו' אמר רבא מנא אמינא לה דתנן עגלה ערופה וכו' (אם נמצא ההורג) עד שלא נערפה תצא ותרעה בעדר ואי אמרת מחיים אמאי תצא ותרעה בעדר הא אתסרא לה מחיים תני עד שלא נראית לעריפה אימא סיפא משנערפה תקבר במקומה תני משנראית לעריפה א"כ אימא סיפא שעל הספק באה מתחלה כיפרה ספיקה והלכה לה ואם מחיים עדיין לא כיפרה ספיקה תנאי היא ופסק רבינו כרב המנונא משום דרבי ינאי וחברייא הכי ס"ל אבל קשה דלפ"ז הוה ליה לפסוק שאם נמצא ההורג אחר ירידתה לנחל אסורה בהנאה והוא פסק לקמן בסמוך שאם נמצא ההורג עד שלא נערפה העגלה תצא ותרעה בעדר. והרשב"א כתב שנשאל על זה והשיב היטבת לראות כי גם צעיני יפלא שהוא זיכה שטרא לבי תרי דפליגי בכריתות וטרחתי להעמיד דבריו ולא יכולתי אבל מה אעשה והראב"ד לא חלק עליו בזה כלום עכ"ל. וליישב דעת רבינו אפשר לומר שהוא סובר דהא דמקשה משנערפה העגלה תצא ותרעה בעדר לאו קושיא היא דאיכא למימר שאני עגלה דאדעתא שימצא ההורג לא אקדשוה ואיגלאי מילתא דהקדש טעות הוה ואע"פ שהתוס' תירצו זה ואמרו דסברא היא דגמרי ומקדשי דלא מסקי אדעתייהו שימצא ההורג רבינו לא ניחא ליה בההוא תירוץ וסובר דגמ' לפום מאי דס"ד דגמר ומקדיש בכל גוונא אסיק מאי דאסיק דמתני' פליגא וסברה דאינה נאסרת מחיים ולא אמרינן דאדעתא שימצא ההורג לא אקדשוה דלא מסקי אדעתייהו שימצא ההורג אבל לפום קושטא איכא למימר דמתני' נמי סברה דירידתה לנחל אוסרתה ואע"פ"כ אם נמצא ההורג אפי' אחר שהורידה לנחל תצא ותרעה בעדר משום דאדעתא שימצא ההורג לא אקדשוה שהרי דבר מצוי הוא שימצא ההורג וכל שכן לפי מה שפירשו קצת מפרשים שמתועלת המדידה והעניינים הנעשים במצוה שע"י כך היא קרוב שיתגלה מי הוא ההורג דהא ודאי מעיקרא מסקי אדעתייהו שימצא ההורג ולא גמרי ומקדשי הילכך נקטינן דירידתה לנחל אוסרתה ונקטינן במתני' דנמצא ההורג עד שלא תערף העגלה תצא ותרעה בעדר משום דאדעתא שימצא ההורג לא אקדשוה:

10. ספר שערים מצויינים בהלכה - חולין פב

והתנן נמצא ההורג. הקשו בתוס' מנ"ל הא דתרעה בעדר משום דלא נאסרה מחיים, דלמא היינו טעמא דאדעתא שימצא ההורג לא אקדשוה וכי' ועי' בקרן אורה מס' סוטה (מז). שתמה היכן מצינו דהיו מקדישין את העגלה בשאר קדשים, אלא האיסור מעצמו רבע עליה כמו שור הנסקל, והמעשה שעושים בה זה גורם האיסור, וכן במרומי השדה הוכיח דעגלה ערופה אינה דבר הנדור בפיו, אלא היא דבר האסור כמו בשר בחלב, וכיון שנעשה המעשה אוסרה, ועיקר איסור הנאה הוא כמו קדשים משום שכיפרה עי"ש.

11. ספר גליוני מנחת חן

שם וחייבי אשמות תלויין פטורין. הנה באור שמח (פ"ב פסולי המקודשין הי"ד) כתב להסתפק באכל ספק חלב ונודע לו, והביא אשם תלוי ונשתהה עד שעבר עליו יום הכפורים דמכפר על אשמות תלויין, מי הוי כאשם שנתכפרו בעליו ורועה ויפול לנדבה או לא, מי הוי כאומר לא יכפר עליו יום הכפורים דאינו מכפר. ואם תאמר אי הכי כשנאבד אחר זמן האם יהיה צריך להביא אשם תלוי אחר, זה אינו, דהא רוצה בכפרתו רק דהוא רוצה שיתכפר ע"י אשם זה אם יקריבנו אבל אם נאבד אחר זמן כפרה עליו יום הכפורים, ועיין ירושלמי יומא (פ"ח ה"ז) ואין הקב"ה רואה את הנולד ויכפר מיד יעו"ש.

12. הערות הגרי"ש אלישיב מסכת כריתות דף יח עמוד ב

שם. נחלקו האחרונים במי שמתנדב אשם תלוי אליבא דר' אליעזר, אי מקריב בהדיה נסכים [כדין קרבן נדבה] או לא. והמשכנות יעקב (או"ח סי' א') מביא ראייה מסוגיין דאין חילוק בין אשם תלוי הבא חובה לבין אשם תלוי הבא בנדבה, ואף כשבא בנדבה א"צ להביא אתו נסכים, דמשמע בסוגיין דאיירי במביא קרבן אחד ומתנה עליו שיעלה או לחובה או לנדבה.

13. ערוך לנר מסכת כריתות דף כה עמוד א

במתניין בכל יום ובכל עת שירצה. מה שדייק ר"א בכל יום ובכל עת נלפענ"ד לפרש דלפי המבואר בסוגיין לקמן פליגי ר"א ואמרו לו דלר"א בא אשם תלוי נדבה אפילו לא חטא כלל ולאמרו לו עכ"פ בעינן שיחטא חטא כל דהו והנה יש נפקותא בזה בב' דברים האחד דלר"א בא אפי' אחר יוה"כ ולאמרו לו לא בא במוצאי יוה"כ השני דלר"א יכול לנדב אפילו יותר מאחד בכל יום כדין נדבה שאין לו שיעור אבל לאמרו לו כיון דע"כ ס"ל דבעינן ספק יום שלם כשמביא אשם תלוי דאל"כ למה לא מביא גם ביום שאחר יוה"כ דדלמא כבר חטא בו ביום אע"כ דבעינן להו ספק יום שלם וא"כ גם לא יכול להביא אפילו שנים ביום א' דאם הביא אחד שחרית לא יכול להביא אחר בערב כיון שמה שחטא עד שחרית נתכפר ובערב עדיין לא עבר יום שלם וזהו דקאמר ר"א בכל יום ובכל עת בכל יום אפי' אחר יוה"כ ובכל עת אפילו הרבה ביום א' כיון שבא נדבה אבל אמרו לו פליגי אתרווייהו שאמרו מתנדב אשם תלוי בכל יום ולא בכל עת ג"כ וגם חוץ מאחר יוה"כ יום אחד ובהכי מיושב ג"כ מה שקשה לכאורה אמה דקאמרינן לקמן בסוגיין דאשם תלוי בא על הנבלה ואוקמי' כר"א דאמרו לו ע"ש ואיך אפשר לומר כן דהא לדדהו מייתי בכל יום מטעם ספק שמא חטא ולמה לי דבא על ידו ספק נבלה והנה לעיל (יח א) קאמרינן ג"כ באנו למחלוקת ר"א ורבנן ומוקמינן ג"כ דלר"א דאמרו לו בעינן ג"כ דאכלה וגם שם לכאורה קשה כן אכן שם נראה דכבר הרגישו התוס' (ד"ה באנו) בזה וכתבו דאיירי ביום שאחר יוה"כ דבלא"ה לא מייתי ע"ש ואם כן גם הך בא על הנבלה אפשר לפרש כן אבל לפענ"ד פ"י התוס' דוחק הוא דאם כן הו"ל להש"ס לפרש כן ולא לומר סתמא דאתי כר"א דאמרו לו ואף שהתוס' כתבו לעיל בשם פ"י הקונטרס לא ראיתי כן ברש"י דלפנינו. אכן לפי דברינו א"ש כיון דלר"א

דאמרו לו אינו מביא מטעם ספק רק אחת בכל יום ולא יותר א"כ ביודע ודאי שבא לידו ספק עבירה דנבלה או דחתיכה אחת דחלב יכול להביא על זה אשם תלוי באותו יום שכבר הביא האשם תלוי על ספק סתם והיוצא מזה דגם לר"א דאמרו לו לא בעינן שבא לידו ודאי ספק עבירה ובזה מתורץ מה שהקשתי לעיל בגמרא דמוקי מה דקאמר ר"א אם אין בא על חטא זה הרי הוא בא על חטא אחר כאמרו לו הרי שם לא ידע שחטא אבל לפ"ז א"ש דגם בלא ידע שבא לידו ספק חטא יכול להביא:

14. רש"ש מסכת כריתות דף כה עמוד א

במשנה חוץ מאחר יוה"כ יום אחד. נראה משום דבכל יום הי' מע"ל בין א"ת לא"ת או קרוב לו לכן חשש שמא חטא בינתיים. אבל יוה"כ דכל היום מכפר והוא לא היה יכול להביאו אלא קודם תמיד של בה"ע א"כ יחסר הרבה ממע"ל לכן ליכא חשש כ"כ שמא חטא בינתיים

15. ערוך לנר מסכת כריתות דף כה עמוד א

במתניתן חוץ מאחר יוה"כ יום אחד. ק"ק לפי מה שפסק הרמ"א בא"ת (סי' תר"ד) כפי מה שהובא במנהגים שאין אומרינן מזמור לתודה בעויה"כ דאז אין מביאין קרבנות הנאכלים שלא להביא קדשים לבית הפסול כיון שנתמעט זמן אכילתן ע"ש א"כ למה קאמר חוץ מאחר יוה"כ יום א' הרי גם בערב יוה"כ לא הי' יכול להביא שלא להביא קדשים לבית הפסול. ודוחק לומר דהוי ס"ל כר"ש דמותר להביא קדשים לבית הפסול וי"ל דהרי בלא"ה מה דקאמר הי' מתנדב אשם תלוי בכל יום הוא לאו דוקא דבשבת וי"ט לא הי' יכול להביא וכשיביא ביום א' הוא מכפר על ספק עבירות של שני הימים וא"כ ע"כ הפירוש דבכל יום הוא באותן ימים שהי' יכול להביא וע"כ אין תימא שלא הוציא גם ערב יוה"כ שהוא יום שלא הי' יכול להביא וממילא ממועט כמו שבת וי"ט ולא קאמר רק מחוץ אחר יוה"כ יום א' שהוא יום שהי' יכול להביא:

16. בית יוסף על או"ת סימן א

{ז} ואחר פרשת חטאת לא יאמר כן לפי שאינה באה נדבה. כלומר אבל אשם אף על פי שאינו בא בנדבה כיון דתנן בפרק ו' דכריתות (כה). רבי אליעזר אומר מתנדב אדם אשם תלוי בכל יום אמרו על בבא בן בוטא שהיה מתנדב אשם תלוי בכל יום כבא בנדבה דמי ואף על גב דחכמים פליגי עליה כיון דבבא בן בוטא הוה עביד בה עובדא כי אמר יהי רצון מלפניך שיהא זה חשוב כאילו הקרבת אשם שפיר דמי. ואשם ודאי אפשר דבכלל חטאת הוא כיון שאינו בא אלא על חטא ידוע ומאחר שכתב רבינו שאחר פרשת החטאת לא יאמר כן לפי שאינה באה נדבה ממילא משמע דהוא הדין לפרשת אשם ודאי שלא יאמר אחריה כן ואפשר דכיון דשם אשם אשכחן שבא בנדבה דהיינו אשם תלוי בכל אשם יכול לומר יהי רצון שיהא זה חשוב וכו' אפילו אם הוא אשם ודאי וראשון נראה יותר:

17. ערוך לנר מסכת כריתות דף כה עמוד א

בגמרא אלא ש"מ נדבה היא. ק"ק וכי יפלוג ר"א דחייב להביא אשם תלוי מי שבא על ידו ספק איסור כרת והרי הוא עצמו אמר לעיל (יז ב) דכוי חייבין על חלבו אשם תלוי ואי ס"ד נדבה היאך שייך חייבין ואע"פ שכתבו התוס' לעיל (יח א) דבהאי דכוי ר' אלעזר גרסינן ולא ר"א הרי כבר הוכחנו לעיל דר' אליעזר גרסינן שהתוס' בנדה בעצמם כתבו כן וגם ממה דאמרינן (שם ב) אמרינן ליה אייתי אשם תלוי ואתני וכו' ע"ש מוכח דגם לר"א דס"ל מתנדב מכל מקום מודה דאספק כרת חייב ועוד דלקמן (ע"ב) בד"ה אשם בארו התוס' במה פליגי רבנן ואמרו לו ופשיטא להו דתרווייהו דרשו גזירה שוה דמצות וא"כ ר"א מאי עביד ליה וי"ל דודאי גם ר"א דריש הך גזי"ש לענין זה דהוי חוב להביא בדבר שזדונו כרת ושגגתו חטאת אבל ס"ל מדע"כ לא מכפר כפרה מדמייתי אח"כ חטאת א"כ מי שרוצה להביא בלא ספק חטא יכול להביא דגם התורה לא חייבו להביא רק בתורת נדבה ורבנן ס"ל דודאי לא צותה התורה להביא רק לכפר דהיינו לכפר ולהגן עד שיודע לו ולכן בלא ספק חטא שזדונו כרת לא יכול להביא ועיין לעיל בתוס' (יח א) ד"ה באנו דנראה ג"כ דסבירא להו כן דלר"א אף דס"ל מתנדב מכל מקום מודה דאספק איסור כרת צריך להביא:

18. ערוך לנר מסכת כריתות דף כה עמוד א

בגמרא דהתורה חסה על גופן של ישראל. מה דהוצרך לפרש כן י"ל דהלא יקשה כיון דטעם דאשם תלוי הוא להגן ולא לכפר א"כ למה חייבה התורה להביא ולא רשות הוא בידו אם ירצה הגנה מיסורין או לא לכן קאמר דהתורה חסה על גופן של ישראל וכמו שאסור לאבד עצמו לדעת כדכתיב ואך את דמכם לנפשותיכם אדרוש כמו כן אסור לסכן עצמו במקום דהתורה רצתה לחוס על גופן של ישראל:

19. רש"י מסכת כריתות דף כה עמוד ב

בא על הנבלה - כלומר על ספק איסור לאו.

20. תוספות מסכת כריתות (עם תוספות ישנים) דף כה עמוד ב

אשם תלוי בא על הנבלה - פירש בקונטרס על ספק איסור לאו. מ"ט דאמרו לו אשר לא תעשינה בשגגה ואשם. נראה דלא קאמר שיהא חובה להביאו (לרבנן) [לדאמרו לו] על עבירת לאו דהא כתיב ולא ידע אטו על אכילת ספק נבלה ליייתי ולא על ודאי אכילת נבילה אלא נראה דלא ידע ליה דקרא לענין חובה ולענין דבר שאם יודע לו יביא על שגגתו חטאת ואית להו ג"ש דמצות מצות אבל אהני ליה לא תעשינה דאף על העבירות לאו יכול להביאו ורבנן דדרשי גזירה שוה דמצות לאפוקי לאו דלא מייתי עליה כלל.

21. ספר יד בנימין

שם בגמ', חטא שאין מכיר בו אלא המקום
יוה"כ מכפר, צפ"א מסתפק
לר"ש דלעיל י"ט י', דחטא ואינו יודע צמה
חטא אי צחלב או מדס דמציא אשם תלוי,
אי יוה"כ מכפר גם על אשם תלוי כזה דשמא
כיון שמכיר עכ"פ שזודאי חטא אין יוה"כ
מכפר, או כיון דאינו מכיר צמה חטא הוי
צחלב שאין מכיר בו אלא המקום ויוה"כ מכפר
ונשאר צפ"א, ועי' צמעיני התלמוד שהציא
זום ס' אציר יעקב ומגן אבות שנקטו צפשיטות
דאין יוה"כ מכפר על חיוב אשם תלוי זה.

1. הערות הגרי"ש אלישיב מסכת כריתות דף כה עמוד א

ב' טעמים לאסור עגלה ערופה מחיים

תני משנראית לעריפה. מבואר בגמ' דלמ"ד דעגלה ערופה אסורה מחיים נשאת אסורה בהנאה ולא תרעה בעדר. והנה הרמב"ם פסק (פ"י מהל' רוצח ה"ו) דירידתה לנחל אוסרתה, ומ"מ פסק (שם ה"ח) דנמצא ההורג עד שלא נערפה תצא ותרעה בעדר. וכל ע"ז בשו"ת הרשב"א (ה"ח סי' ט"ז הו"ד בכס"מ) דהרמב"ם זיכה שטרא לבי תרי והוא סתירה בדברי הרמב"ם.

ובעונג יו"ט (סי' ו') מבאר בזה דבעגלה ערופה איכא איסור מחיים מחמת ב' סיבות. דבסנהדרין (מ"ז ע"ב) מבואר [1] **דהאיסור הוא מחמת דהזמנה מילתא,** ואיכא עוד סיבה לאוסרה מחמת ירידתה לנחל איתן [2] **דחשיב דהתחיל בה מעשה העריפה.** ושם בסנהדרין מבואר דרבא מודה דאיכא איסור גבי עגלה ערופה ומטעם דהזמנה מילתא כיון דהיא גופא קדושה, ולכאורה סותר א"ע דכאן ס"ל לרבא דאינה אסורה מחיים (ויעויין לעיל דלג"ה הב"ח דגרס רבה א"ש). אלא י"ל דהאי טעמא דהזמנה שייך רק כ"ז דעדיין חזיא למצותה, אבל אם נמצא ההורג אף דנאסרה כבר חוזרת להתירה.

אמנם רב המנונא דס"ל דירידתה לנחל איתן אוסרתה א"ז משום הזמנה, אלא משום דעי' ירידתה לנחל חשיב דהתחיל כבר מעשה העריפה שאוסרה בהנאה. ולכך ס"ל דגם היכא שהתברר אח"כ דלא חזיא למצותה מ"מ כיון דכבר נאסרה בהנאה אינה חוזרת להתירה, דרק אי אסורה מחמת הזמנה אזי כשלא הגיעה לכלל מצוה חוזרת להתירה, אבל אי אסורה מחמת דחשיב דנערפה א"כ נשאר איסורה אף אי נמצא ההורג.

ולפי"ז מיישב פסקי הרמב"ם, דמה שפסק דירידתה לנחל אוסרתה א"ז משום דפסק כרב המנונא דחשיב מעשה עריפה, אלא משום הזמנה דגם רבא מודה דאסורה מה"ט. וכיון דכל איסורה הוא מחמת הזמנה אי נמצא ההורג שפיר חוזרת להתירה כיון דנתברר דאינה עומדת לעריפה. ומה שמוכיח הש"ס דלא כרב המנונא היינו רק להוכיח דירידתה לנחל איתן אינה כעריפה שאוסרת בהנאה מחמת עצמה, ובה מוכיח שפיר דאי חשיב כמעשה עריפה לא היה צריך להועיל מה שנמצא ההורג.

ולפי"ז מיושב ג"כ מה שיש להקשות בדברי הגמ' דמוכיח דאינה אסורה בהנאה מחיים מהמשנה דתצא ותרעה בעדר, ולכאורה קשה דאי נימא דמותרת מחיים א"כ פשיטא ומאי קמ"ל מתני' דתרעה בעדר הא כל עגלה ערופה מותרת בהנאה. אבל להמבואר א"ש היטב, דודאי העגלה ערופה אסורה מחיים לכ"ע משום דהזמנה מילתא אבל מהאי טעמא צריכה לחזור להתירה בנמצא ההורג, ומוכיח דאית בה נמי איסור מחמת דהתחיל מעשה העריפה.

ובחולין (פ"א ע"ב) איתא השוחט פרת חטאת ועגלה ערופה פטור מאותו ואת בנו, וקאמר בגמ' ע"ז דחשיב שחיטה שאינה ראויה מחמת דאסורה מחיים, (וריו"ח קאמר ע"ז עגלה ערופה אינה משנה אמנם בפשטות משמע דאסור מחיים). ולכאורה זה סותר למשנה דילן דמוכיה בגמ' דמותרת בהנאה קודם לעריפה, ולהמבואר א"ש דודאי דאסורה בהנאה מחיים וחשיב שחיטה שאינה ראויה לאותו ואת בנו, ורק כל איסורה הוא מחמת הזמנה ולכך בנמצא ההורג אין סיבה לאיסור, ובגמ' דילן מוכיח רק דאין לאוסרה מחמת דהורדתה לנתל איתן חשיב כעריפה.

2. דף על הדף כריתות דף כה עמוד א

במשנה: אמרו עליו על בבא בן בוטא שהי' מתנדב אשם תלוי בכל יום חוץ מאחר יוהכ"פ יום אחד, אמר המעון הזה אילו מניחין לי הייתי מביא, אלא אומרים המתין עד שתכנס לבית הספק.

החתם סופר בדרשות (דף ש"מ טור ד') כתב לבאר סברת בבא בן בוטא, ומה שנקט לישנא ד"המעון הזה", דהנה בבא בתרא (ד' ע"א) מבואר שדניאל נענש על שנתן עצה לנבוכדנאצר ליתן צדקה לעניים, והקשה האיד נתן בבא בן בוטא עצה לתקן מה שהרג הורדוס כל החכמים, על ידי שיבנה בית המקדש? ומשני ב' תירוצים: א' שאני בית המקדש, דאי לאו מלכא לא מתבני, ואבע"א שאני עבד דאחיו הוא במצוות.

והנה לפי תירוץ הא' צריך עכ"פ כפרה על זה, כמו המתענה תענית חלום בשבת, דצריך למיתב תענית לתענית, וכמו כן כאן, אף שהוצרך ליעיץ להורדוס, זה הי' מכורח המציאות, שלולא המלכות לא היה נבנה בית המקדש, אבל עכ"פ בבא בן בוטא הי' צריך כפרה על הייעוץ, וזה הי' סברת בבא בן בוטא, לכן אדרבא למחרת יוהכ"פ שהי' כפרה גדולה ע"י קרבנות של עבודת היום, ונתוסף זכיות יותר להורדוס, ביותר נצרך הוא - בבא בן בוטא לכפרה, ולכן נזדעק ואמר "המעון הזה"! בגלל עבודת בית המקדש הלזה, אילו היו מניחים אותו, היו מקריב אף במוצאי יוהכ"פ.

אבל חכמים סברי כטעם השני, דשאני הורדוס דהוא עבד וחייב במצוות, ולכן לא בעי כלל כפרה על שהשיאו עצה לבנות ביהמ"ק, לכן מנעו בעדו, שעכ"פ במוצאי יוהכ"פ, שאין כאן שום חטא ועון, לא יביא אז אשם תלוי.

3. דף על הדף כריתות דף כה עמוד א

במשנה: חייבי כו' שעבר עליהן יוהכ"פ כו' וחייבי אשמות תלויין פטורין.

במשך חכמה (במדבר כ"ט ח') כתב לפי זה לבאר לשון הברכה שמברכין בשמו"ע ביוהכ"פ: "מלך מוחל וסולח לעונינו, ולעונות עמו בית ישראל, ומעביר אשמותינו בכל שנה", ול"ל כלל אשמות עם עונות לומר: "מלך מוחל וסולח לעונינו ולעונות ולאשמות עמו בית ישראל".

אלא דקיימא לן דאין אשם בציבור, והכא קאי על אשם תלוי - שיוהכ"פ מכפר עליו, שאחרי יום הכיפורים שוב אינו צריך להביא, וזהו מ"ש "מלך מוחל וסולח לעונינו ולעונות - עמו בית ישראל", אבל "ומעביר אשמותינו - שלנו ולא של בית ישראל - הציבור, בכל שנה ושנה", שיום הכיפורים פוטר מאשם תלוי שהוא קרבן יחיד.

4. דף על הדף כריתות דף כה עמוד ב

בגמ': מנהני מילי א"ר אליעזר אמר קרא מכל חטאותיכם לפני ה' וגו' חטא שאינו מכיר בו אלא המקום (- אשם תלוי) יוהכ"פ מכפר וכו'.

במשך חכמה (ויקרא ח' ז') מבאר דכפרת יוהכ"פ הוא על ידי התדבקות נפש ישראל והתקשרותו עם המקור - השי"ת אשר ממנו נופח, וזהו מ"ש בסוף יומא "מה מקוה מטהר את הטמאים", היינו שהמקוה מטהר על ידי השקה, שהמים הטמאים נזרעים ונתבטלים בתוך המקוה, "אף הקב"ה מטהר את ישראל", ע"י התדבקותם במקורם.

וכתב עוד, דלפי זה יתבאר אמאי יוהכ"פ מכפר על חטא ואשם תלוי - שבא על הספק, שהרי למעשה אין הקרבן על חטא בפועל, שהרי אם נתוודע לו מביא קרבן חטאת, וכן מבואר (לעיל כ"ג ע"ב) שאם הביא קרבן ונדע לו שלא חטא, מ"מ הבשר יאכל, הרי שהחטא בא על עצם הדבר שהכניס עצמו בספק, וזהו חטא בנפש, וחטא זה אשר בנפש מזדככת ומטהרת ע"י התדבקותה בשרשה ביום הכיפורים.

וכתב שם עוד דלקמן (כ"ו ע"א) מבואר דחטא הספק של סוטה אינו מתכפרת ע"י יוהכ"פ [אלא מעתה ספק סוטה שעבר עליה יוהכ"פ לא תייתי כו'], וטעם הדבר, שכיון שהיא נתייחדה עמו, הרי שחטאה כבר בחומר ולא ברוח ונפש, וממילא אין לה כפרה ביוהכ"פ, וכמו כל שאר חייבי חטאות, שהם חטאים שבגוף שאין להם כפרה ע"י יום הכיפורים.